

Brev til redaksjonen

«Landssvikernes» og samfunnet

Hr. redaktør.

Som supplement til fru Sigrid Larsens forslag om åpen megling mellom de to parter tillater jeg med å henlede oppmerksomheten på følgende problematiske forhold, som jeg har diskutert med flere dømte:

Fru Larsen hevder i sitt innlegg, at nu som Stortinget formodentlig har sluttbehandlet oppgjøret, måtte det kunne fremsettes i et humanitetslys som ville være mindre diskriminerende for dem som er dømt for landssvik. Stortingsmann Olaf Eike-land (sp) fremhevet under sin tale 24/4 at det nettopp var den feilaktige landssvik-stempling av alle dømte som måtte opphøre om vi skal klare å få endel av de dømte tilbake til samfunnet. Han sa: «Vi bør nu fjerne dette ord både fra vårt sprog og fra vår bevissthet». Hvor riktig dette er skal jeg nu illustrere ved endel eksempler:

Enkelte erindrer muligens ennu hvordan Oslos drosjesjåfører flere ganger streiket fordi et dømt tidl. NS-medlem hadde fått igjen kjørebrevlingen. Dette skjedde til tross for at vedkommende hadde samarbeidet med motstandsbevegelsen. Fra representativt hold ble det dengang hevdet at det var ikke denne enkelte person som man med denne protest ville ramme. Hans forhold anså man som forholdsvis harmløst. Nei, det som var streikenes årsak var det faktum at en person som var dømt for landssvik, og dermed stemplet som landssviker, skulle bidra til å degradere dette hederlige yrke. En eldre sjåfør uttalte at egentlig var det jo tragisk for den det gikk ut over, som muligens hadde vært utsatt for en urett kollektiv dom, men det måtte statueres et eksempel nu som vedkommende var gjort til landssviker for å forhindre at flere dømte gjenopptok tidligere kjøring.

Norsk presse har nu i mange år påstått at tilbakeføringen til samfunnet ikke volder noen nevneverdige problemer for de dømte, men om jeg fikk spalteplass så skulle jeg ved hundrevis av enkelttilfeller kunne påvise at akkurat det motsatte er tilfelle. Jeg tror at vi her helt undervurderer sakens psykologiske side. I de første år etter frigjøringen, forekom det jo stadig at de som annonserte etter arbeidskraft avsluttet med frasen: «Tilbud fra NS-folk frabedes».

Hittil har det vært lite som tyder på at vi har forsøkt å sette oss inn i de dømtes situasjon. Det har kun vært få advarende røster, hvorav Anders Bergløffs prognose i boken «Efter 7. mai 1945» var mest treffende. Han skrev i 1945 at slik som vi nu har tenkt å behandle de tidl. NS-medlemmer fratar vi dem enhver forutsetning for å gjenvinne en plass i vårt samfunn senere.

Det skal ikke stor fantasi til for å forestille seg hvordan følgende prosedyre virker på de dømte: 1) Først idømmer vi dem 10 års rettighets- og tillitstap, — obligatorisk ved alle dommer fra 6 mndr. og oppover. 2) Vi finner senere at dette muligens var for strengt og reduserer den rettsløse tid betraktelig. 3) Og nu 20 år etter mener formannen i Stortingets justis-

komité at mange mener at disse dømte får igjen sin medborgerlige aktelse for fort. Altså nu, 20 år etter, fremsettes som en utbredt folkeopfatning fra ledende politiske hold og med endel støtte av pressen at den sosiale utstøtelse burde vært mer langvarig. Vi kan da ikke tro at vi kan overbevise noen av de dømte om at vi mener det alvorlig med denne tilbakeføring når vi forholder oss så selv-motsigende. Samtidig som vi feirer Grunnloven, bryter vi dens påbud om likhet for loven. Denne grunnlovsparagraf 15 forbyr at loven også strekker seg til meninger. Alt i 1945 advarte h.r. advokat Gerh. Holm mot å gå til slik grunnlovsstridig anskuelses-forfølgelse som å dømme de passive NS-medlemmer til 500 kroners forelegg for landssvik. Dette har vært et omstridt spørsmål siden sommeren '45, da 4 h.r.dommere ikke kunne forstå at disse titusener skulle være landssvikere.

Og nu i 1964 opplever vi altså at flere stortingsmenn med større styrke enn tidligere understreker at i NS fantes ingen passive medlemmer, at alle var aktive. Naturligvis er det en prestisjesak for oppgjørets forsvarer, dette forsøk på å omgå grunnlovsforbudet og fastholde denne juridisk uholdbare teori.

Man burde erindre at dette oppgjør bygger på mange slike tvilsomme teorier: Således returnerte den svenske regjering i 1940 de i Sverige internerte norske soldater fordi den var av den oppfatning at krigen i Norge opphørte med kapitulasjonsavtalen av 10. juni 1940 og at folkefjendens regler da foreskrev denne holdning. Men i domspremisene i hver domfelts sak står at tiltalte forstod at krigen fortsatte til 1945 til tross for at vedkommende i retten bestemt fastholdt det motsatte.

Og den omstridte amnesti-teori bør heller ikke glemmes som flertallet av de ca. 54 000 dømte fikk del i. Dette forsøk på å omgå grunnlovsforbudet i prgrf. 97 dvs. unngå kollisjon med samme, har folkeflertallet liten forutsetning til juridisk å bedømme. Men jeg kan forsikre om at alle disse hustruer, som ikke var medlemmer av NS, men som gjordes økonomisk medansvarlige fordi de, som det heter i anordningens regler, ikke skilte seg straks de etter 8. april 1940 fikk kjennskap til mannens medlemskap, de vet idag hvor grunnlovsstridig denne formueskonfiskasjon var. De er nu mer solidariske med sine menn enn de var under okkupasjonen. Og de som tror at de betrakter oppgjøret som et tilbaketragt stadium, som kan overlates til historiens dom, de tar helt feil. Og de tar feil som tror at det store flertall dømte, som i retten i fullt alvor erklærte seg ikke skyldige, idag godtar de ærekrenkende premisser for tilbakeføring som man hittil har funnet det passende å foreskrive dem: at de skal vise oppriktig anger over aldri foretatte forbrytelser for å få sjansen til eventuell gjenopptagelse.

E. Dahl
(cand. jur.)

102171

Hjelpen 9/5-1964